

Turpinām iepazīstināt ar komponista, pianista, pedagoga, aprakstnieka un fotogrāfa Edmunda Goldšteina (1927–2008) memuāriem, kurus apciemojuma reizē pirms četriem gadiem namiņā Tūjā pie jūras gudrais vīrs ar asu mēli, savdabīgu humora izjūtu un teicamu atmiņu laipni uzticēja “Mūzikas Saulei”. Iepriekšējos divos žurnāla laidienos publicējām Goldšteina atmiņas par bērnības gadiem Liepājā un došanos kopā ar māti uz Rīgu mācīties Latvijas Valsts konservatorijā, studijām pie Paula Šuberta un Lūcijas Garūtas, aizraušanos ar kino un pirmo azartspēļu pieredzi, labvēļiem – arhitekta Artūra Ramaņa ģimeni, kas sniedza pajumti un uzdāvināja jauneklim klavieres; padomju armijas atkāpšanos un vācu armijas uzbrukumu Rīgai 1941. gadā, kā arī brīnumainu izglābšanos no nāves.

Edmunda Goldšteina kara gadi

Sākās vācu okupācijas laiks. Mums nebija nekādu ziņu no tēva, kas dzīvoja Liepājā. Pirmās jūlija nedēļās varēja aizbraukt ar vilcienu uz Liepāju bez jebkādam atļaujām. Ar māti devāmies uz Liepāju, kas bija smagi cietusi kara darbībā. Visvairāk Vecliepāja. Mana dzimtā Jaunliepāja, Lāču iela bija maz cietusi. Tēvs dzīvs, arī bērnības draugi laimīgi pārdzīvojuši tiešo karadarbību. Pie Liepājas vācu karaspēks bija savā zibenskarā mazliet aizķēries, un tikai ar aplenkumu pilsēta bija iekarota. Toties apkārtnē vēl neseno kauju liecinieku netrūka: Liepājas Ventspils lielceļš apmēram desmit kilometru garumā bija nosēts ar sapostītu kara tehniku, kritušiem karavīriem. Padomju karavīriem mugursomu nebija – tikai sasiets maišelis uz muguras, kurā daži sausiņi un neiztrūkstošais partijas vēstures īsais kurss. Vācu karavīru mugursomās papildus šokolādēm, konserviem, medicīniskām rezervēm atradās arī neliela formāta mākslas žurnāls ar krāsainām klasiķu gleznu reprodukcijām – *Kunst dem Volke!* (Mākslu tautai!).

Vasaras brīvlaiku pavadiju Liepājā. Kad vācieši 1940. gadā repatrējās, viena otra vācu kundzīte man atstāja dažādas notis, galvenokārt sadzīviska rakstura mūziku, šlāgerus. Biju audzināts akadēmiskā garā, tādēļ lielāko daļu uzskatīju par muzikālu makulatūru un dedzināju krāsnī visu, kam bija deju mūzikas piegarša. Vienā tādā dedzināšanas reizē atnāca ciemos draugs un lūdza, lai pirms nošu likvidēšanas kādu gabaliņu uzspēlējot. Negribīgi paņēmu notis dziesmai ar nosaukumu *XXX, I Love You!* un pēkšņi man atklājās jauna pasaule – nedzirdētas harmonijas, interesanta melodija. Ar šo skaņdarbu sākās otra manas dzīves “lielā slimība” – estrādes un džeza mūzika, kurai kalpoju visu radošo mūžu. Varbūt tieši pateicoties šim žanram, mani pazīst kā komponistu. Manas estrādes dziesmas, piemēram, “Dziesmu zemei” dzied pat kapos. Tā ir liecība popularitātei un augstam novērtējumam (blakus Alfrēdam Vinteram, Eduardam Rozenštrauham un, protams, visaugstākajai spīcei mūsu tautas lielas daļas izpratnē – Raimondam Paulam). Bet tas jau tālāks stāsts.

Atgriežoties Rīgā, saņēmām pavēli – izvākties no Ramaņu dzīvokļa. Par klavieru dāvināšanu vairs ne runas – no proletariāta diktatūras atbrīvotiem privātpašniekiem vairs nevajadzēja baidīties par savas mantas ekspropriāciju. Toreiz neviens vēl nevarēja iedomāties, kādu likteni šai ģimenei lēmis Lielais liktenlēmējs. 1943. gadā, kad angļu, amerikāņu, krievu sabiedrotie rīkoja Jaltā konferenci un uzdāvināja krieviem tiesības valdīt pār Baltijas

valstīm, vācieši, izmantojot labvēlīgo situāciju propagandai, sarīkoja it kā tautas organizētu mītiņu Rīgas Doma laukumā, faktiski mītiņa dalībniekus piespiedu kārtā pulcinot no rūpnīcām un skolām. Arī man bija “tas gods” piedalīties. Mītiņš notika pēcpusdienā, bet oratoriem paredzēto tribīni būvēja no rīta. Bolševiku gaidītāji nebija snauduši – Imanta Sudmaļa vadībā tribīnes tuvumā uz blakus esošās mājas sienas uzstādītajā atkritumu tvertnē tika ievietots spridzeklis, kuram vajadzēja eksplodēt mītiņa laikā, radot paniku un nekārtības tautas vidū. Tikai, kā jau lielākā daļa šādu ražojumu, tas sprāga nelaikā – jau no rīta, nogalinot trīs cilvēkus – darbu vadītāju arhitektu Artūru Ramani, strādnieku un garāmejošu skolaspauku. Mītiņš notika, vēl vairāk pastiprinot vācu propagandu. Bolševisma upuru bērēs pēc dažām dienām piedalījās visa pilsēta, un bērū gājiens pa galvenajām satiksmes maģistrālēm virzījās no Doma baznīcas uz Meža kapiem. Ramaņa atraitne, 1944. gadā krievu karaspēkam tuvojoties Rīgai, aizbēga uz Kurzemi, pametot visu dzīvokļa iekārtu, arī nelaimīgās klavieres, kas man it kā formāli tika dāvinātas. Pēc kara šajā dzīvoklī iemitinājās krievu virsnieks ar ģimeni, un visa manta nonāca iekarotāju rokās. Dēls Arvīds gāja bojā kara beigās Kurzemē. Liepājas Ziemeļu kapos vientuļa kapu kopīņa ar klāt pieliktu krustu ar uzrakstu krievu valodā – “Mojemu dorogomu drugu Arvidu Tikiņšu”. Seko krievu meitenes vārds.

Dažu dienu laikā mums ar māti vajadzēja atrast kādu mītni, kur pārnakšņot. Kara darbības rezultātā daudzi dzīvokļi bija pamesti, un tādu atradām Kāpu, tagadējā Torņakalna ielā pretī Torņakalna baznīcai. Daļēji papostītā dzīvoklī varējām ievākties pārnakšņot. Ziema uznāca agri, ar lielu salu. Visa mūsu iedzīve ietilpa ragaviņās, kurām pāri pārlikta dzelzs gulta un pīts grozs ar nepieciešamāko dzīvošanai (katliņš, panna). Gulējām ar visām drēbēm. Virtuvē – ledus stalaktīts izlietnē. Man nebija piemērotu apavu, tādēļ apsaldēju kājas. Ko kurināt nebija, tādēļ lasījām koku zarus, žogu dēlišus. Pēc vecas tradīcijas reizēm apmeklēju svētdienas skolu Mārupes ielas baptistu baznīcā Āgenskalnā. Tur arī saņēmu palīdzību: lietotus slēpju zābakus, kartupeļu grozu, nesālītus zosu taukus apsaldēto kāju ārstēšanai. Laimīgā kārtā māte dabūja virtuves strādnieces darbu netālajā Kaulu tuberkulozes slimnīcā Altonavas, tagad Ojāra Vācieša ielā. Tur dabūju kādu zupas šķīvi.

Skolās vēl nebija sākušās mācības: visur bija vācu lazaretēs, arī konservatorijā. Laimīgā kārtā izpildkomiteja mums piešķīra divas

LABI, KA VĪTOLS REDZĒJA CAURI VISĀM PUSAUDŽA ĒVERĢĒLĪBĀM, SAPRATA, KA MANĪ SĒŽ PAVISAM CITĀDĀKS "MŪZIKAS VELNS" NEKĀ NAIVI PĀRGALVĪGĀ MŪZIKA. PALDIES VIŅAM!

istabas komunālajā dzīvoklī Indriķa ielā 4. Varējām dabūt dažus sterus malkas un sākt kaut cik normālu dzīvi. Atsāka darboties pamatskola, tikai citās telpās (bij. leišu pamatskola uz Dārtas ielas). Mācības notika maiņās, stundas – ap 30 minūšu garas. Arī no šīm telpām tikām pārcelti – uz Nometņu ielu, kur pabeidzu 6. klasi. Konservatorijā izvietotās vācu kara lazaretēs dēļ individuālās nodarbības notika pedagogu mājās. Grupu stundas notika Aspazijas bulvārī, blakus nopostītajai viesnīcai "Roma". Tas bija paliels dzīvoklis, kurā izvietojās teorētisko priekšmetu klases. Otrā mācību vieta – neliels namiņš Lāčplēša un Baznīcas ielas stūrī. Šajās divās novietnēs tad arī darbojās konservatorija. Mācījos obligāto harmoniju pie doc. Lūcijas Garūtas, solfedžo, cik atmiņa neviļ, pie Pētera Barisona, arī pie Garūtas. Klavieru man nebija, tādēļ vajadzēja lūgt atļauju vingrināties pie kaimiņiem, kuriem bija instruments, bet tas mums visiem bija ļoti apgrūtināši. Tad nejauši uzzināju, ka konservatorijas studentiem dota iespēja iegūt savā īpašumā klavieres, kas atrodas pamestos dzīvokļos. Tiku pie *Blüthner* pianīna, droši vien pāris simt gadu veca, ar sasprāgušu koka rāmi. Uzskatot kamertoņa augstumā nevarēja, vajadzēja samierināties ar pustoni zemāku skanējumu. Manai absolūtajai dzirdei tās bija nebeidzamas mocības. Un tomēr – tas bija mans instruments. Tikai vēlāk uzzināju, ka bijušie īpašnieki – ebreji – nošauti. Tāds bija laikmets! Viens otrs students tā tika pie brīnišķīgiem instrumentiem. Atgriežoties padomju varai, tos vajadzēja atdot valstij. Mans grausts palika manā īpašumā, jo pārvietojot varēja izjukt.

Pamazām iedzīvojāmie kara laika apstākļos. Pusaudzā gadi nāca ar jaunām vēlmēm, jauniem draugiem. Paralēli akadēmiskajam prof. Šuberta vadītajam mācību procesam aizrāvos ar tajā laikā modē esošajiem šlageriem, galvenokārt no muzikālajām filmām ar ievērojamām aktrisēm dziedātājām – Zāru Leanderi, Ilzi Vernerī, Mariku Reku u. c. Sevišķi tuvs savā izpildījuma manierē man bija pianists Pēters Kreiders. Viņa spēlē ievērojamu vietu ieņēma akordika un melodijas spēle oktāvās. Šo paņēmieni centos atdarināt, sasniedzot zināmu pilnību šajā stilā. 1944. gada vasarā, spēlējot Liepājas Radio programmas karavīru stundā, tiku pieteikts kā mazais Pēters Kreiders – Edmunds Goldšteins pie flīģeļa. Augstākā pilotāža vienaudžu acīs! Protams, arī ķīnieši ieņēma svarīgu lomu manā izglītības sistēmā. Šeit maza atkāpe. Kad 1941. gadā vācieši ieņēma Rīgu, visi ķīnieši bija daļēji papostīti, aparatūra aizvesta. Pirmais, kas sāka darboties, bija *Splendid Palace*. Krievu laikā ska-

tijāties filmas par Ļeņinu, Čapajevu un tamlīdzīgus propagandas darbus. Vāciešiem, cik tas divaini neliktos, neskatoties uz karalaika ideoloģisko cīņu, tiešu kara propagandas filmu bija ļoti maz. Tādēļ pirmā filma, ko demonstrēja Rīgā, bija, ja atmiņa neviļ, *Kora Terry* ar Mariku Reku. Mēs, četrpadsmitgadīgie puisi, steigšus drāžām uz ķīnīti. Ārpusē jau cilvēku rinda. Tas bija vācu okupācijas pats sākums. Vēl nebija ebreju geto, tikai attiecīgās direktīvas par aizliegumu žīdiem iet pa ietvi, stāvēt rindās pie veikaliem, kinoteātriem; priekšā un uz muguras jābūt uzšūtai Dāvida zvaigznei. Viena cienījama latviešu kundzīte, stāvot rindā pie kases un turot rokā avīzi "Tēvija", skaļi lasīja žīdiem veltītos rīkojumus. Šeit mazs paskaidrojums – mans ārējais izskats, arī uzvārds šad tad radīja nepatīkamus pārpratumus. Vēl viens puika, kurš lielā deguna dēļ bija iemantojis iesauku Gurķis, kopā ar mani veidoja attiecīgai tautībai raksturīgu ainavu. Kundzīte, skaļi lasīdama avīzi, nepārtraukti pievērsa mums uzmanību, liekot mani, ka avīzē rakstītais attiecas tieši uz mums. Protams, nelikāmies traucēties. Tajā brīdī pa ielu garām iet vācu žandarmērijas patruļa (kara policija). Kundzīte izskrien no rindas, metas pie žandarmiem un, rādot uz mūsu pusi, aicina saņemt ciet šādus likumpārkāpējus. Vācieši pienāca klāt, lika parādīt pasēs (toreiz pasēs rakstīja arī tautību), atdeva dokumentus atpakaļ, šķībi paskatījās uz apzinīgo pilsoni un gāja savu ceļu. Šajā brīdī ap kundzīti izveidojās tāds kā tukšums, cilvēki no viņas dažus soļus atkāpās. Bet viņas seja varēja redzēt labi izpildīta lojāla pilsoņa pienākuma cēlo atblāzmu. Šo epizodi var papildināt ar vēl vienu. Direktoram ģimnāzijā tika atsūtīta vēstule ar lūgumu pārbaudīt skolēna Edmunda Goldšteina tautību. Paraksts – Alma Ābele. Jādomā, ka tā nebija cienījamā aktrise. Vajadzēja no Liepājas katoļu baznīcas, kurā esmu kristīts, saņemt dzimšanas apliecību ar apliecinājumu, ka mani vecāki ir leišu tautības. Ja tā nebūtu – nošaušana garantēta. Interesanti, ka vāciešiem mans izskats bija pilnīgi vienaldzīgs. Tikai padomju okupācijai atjaunojoties, bieži bija jādzird krievu valodā – *židovskaja morda*. Laikam šāds pagodinājums domāts komunisma ideoloģijas ciltstēviem – Marksam, Engelsam un daudziem padomju represīvo orgānu pārstāvjiem. Bet laiks liek pieciest visādus brīnumus tautību jautājumā.

Turpinot aizsākto kinomūzikas tēmu, brīžiem ar šlageru spēlšanu aizstāju nopietnās mūzikas nodarbības, saņemot aizrādījumus no profesora Jāzepa Vītola. Jāpaskaidro, ka viņš, neskatoties uz

augsto profesionalitāti un inteliģenci, attiecībā uz laikmetīgajām novītātēm bija stipri konservatīvs. Mūzikā neatzina ne modernistus, ne vieglās mūzikas darboņus, neiedziļinoties atšķirībās starp džeza un šlageri. Vītols, tāpat kā savā laikā Maksims Gorkijs, jauca šos žānrus, visu apzīmējot ar epitetu – “mūzika resnvēderiem”. (Arī Padomju Savienībā vēl ilgi pēc Otrā pasaules kara par džeza bija visai primitīvs priekšstats). Vītola kategoriskā attieksme lika jebkuru deju mūziku uzskatīt par mazvērtīgu, konservatorijas audzēkņim darbošanos šlageru un salkanu dziesmiņu žānrā – par nevajadzīgu un necienīgu, visu kopumā to uzskatot par džeza mūziku. Ar to arī izskaidrojama profesūras nicinošā attieksme pret “krogus mūziku”. Tādēļ arī mums nav klasisku džeza pamatu, neskaitot atsevišķus entuziastus 30. gados: pianists Džeimss Mihaļickis, bundzinieks Verners Troics, saksofonists Oskars Saulespurēns, trompetists Voldemārs Lācis u. c.

1942. gada rudenī iestājos 4. vidusskolas (tagad Rīgas Angļu ģimnāzijas) pirmajā klasē. Klases audzinātājs, arī latīņu valodas pedagogs – Jānis Bundulis. Toreiz no svešvalodām bija jāmacās angļu, vācu, latīņu valoda. Visiem skolēniem mācību viela visos priekšmetos vienlīdzīga, nevarēja izvēlēties patīkamākos, atstājot novārtā, piemēram, eksaktās zinātnes (kā šajos laikos). Man šķiet, ka toreizējais ģimnāzists bija caurmērā gudrāks par šodienas jauniešiem. Zināšanas vēl neliecina par gudrību. Lasīja grāmatas, nebija jāmocās ap televizoru, datorspēlēm, tamlīdzīgām mūsdienīgām

smadzeņu intelektuālo sapratni aizvietojošām ierīcēm. Tad skolu programmās atradās vieta Latvijas vēsturei, mācīja Dzimtenes mīlestību, neaizmirstot tautas pagātņi, kultūru, arī mūziku.

Lai gan latviešu profesionālā, akadēmiski izglītotā komponistu paaudze radās tikai 19. gadsimta beigās, Latvijas konservatorijas mācību programmas veidojās pēc Pēterburgas un Maskavas parauga. Mūsu ievērojamākie mūzikas speciālisti izglītību guvuši galvenokārt Pēterburgas konservatorijā. Vispirms jau Latvijas konservatorijas dibinātājs Jāzeps Vītols. Viņš ilgus gadus bija profesors Pēterburgas konservatorijā, tādēļ Latvijas konservatorijas Vītola kompozīcijas klases absolventi uzskatāmi par šīs skolas turpinātājiem un mūsu mūzikā jūtama spēcīga krievu skolas ietekme. Arī mans profesors Pauls Šuberts pārstāvēja Pēterburgas skolu (Annas Jesipovas klase). Mūsu vecākās paaudzes komponisti – Jānis Mediņš, Bruno un Ādolfs Skultes, Jānis Ivanovs – arī izglītojušies krievu skolas ietekmē. Vēl atmiņā palicis profesors Ādolfs Ābele, cienijams kungs. Dzirdēja nostāstus par Vītola un Ābeles sacensību harmonijas prelūdiju rakstībā. Neatceros, kurš bija uzvarētājs. Arī Jēkabs Vītoļiņš, speciālists mūzikas vēsturē, pianists Nikolajs Dauge, Arvīds Daugulis – visi pārstāvēja Pēterburgu. Šie kungi vispilgtāk palikuši man atmiņā. Ar Ādolfu Skulti iznāca sadarbības nolikums. Paralēli klavieru studijām sāku mācīties arī kompozīcijas pamatus. Pie šī stāsta atgriezīšos turpmākā gaitā.

Patlaban ir 1942. gads. Pusaudžu īpatnības skāra arī mani. Sāka patīkt meitenes. Pirmais randiņš ar ģimnāzijas klases biedreni! Pie Lielā pulksteņa, gaidot dāmu, nostāvēju četras stundas. Viņa neatnāca. Radās jauni draugi – domubiedri mūzikā. Iepazinos ar Haraldu Norīti, kas pēckara gados, dzīvojot emigrācijā Austrālijā, izvērties par samērā pazīstamu gleznotāju. Bet 1942. gadā viņš kopā ar vēl vienu puikīņu piedalījās manis izveidotajā trio – klavieres, bungas, vijole. Muzicējām mājās vienaudžiem par prieku un spēlējām vācu šlagerus, filmās dzirdētos populārākos skaņdarbus Pētera Kreidera stilā. Es biju profesionāli visizglītotākais. Norītis spēlēja vijoli,

apgūtu mājas kārtībā. Bungas – mazas pionieru bundziņas, kuras apstrādāja, pareizāk, daudzja ar dažādiem primitīviem rīkiem, kas ne katreiz bija pieietami. To darbu veiksmīgi veica mūsu trešais dalībnieks – liels jokdaris un sieviešu draugs Modris Pilēns, arī Torņakalna puika. Kad vienā reizē atklājās, ka trūkst sitamrīku, slotiņas aizvietoja mammas vāzē ieliktie dekoratīvie salmi. Pēc sirsnīgas muzicēšanas istabas grīda atgādināja senču riju pēc kulšanas ar spriguļiem. Mammiņas šajā brīdī nebija mājās. Publika – jaunkundzes un čaļi. Izrādās, vienā šādā muzicēšanas reizē klausītāju pulkā atradies arī nākamais mūzikas zinātnieks Oļģerts Grāvītis, atbraucis no Cēsīm, ar rekomendāciju no Rīgas puikām, arī no mana drauga, konservatorijas biedra, pianista un cēsnieka Ulda Krastiņa. Kad mana dārgā māte nāca pa durvīm istabā, daļa publikas (meitenes) laidās pa logu ārā (dzīvojām pirmā stāvā), jo viņa kļuva diezgan agresīva, ieraugot spēles laikā radīto postažu. Haralds, būdams solidākaais mūsu sabiedrībā, kopā ar Modri Pilēnu vētru nomierināja, un viss beidzās ar to, ka apsoliņām mātes darbavietā – Kaulu tuberkulozes slimnīcā – sarīkot koncertu slimniekiem. Toreiz slimnīca – bijusi Liepājas Kaulu tuberkulozes sanatorija no Karostas pārvietota uz Altonavas ielu Rīgā, bijušajās Katoļu garīgā semināra telpās. Tur mammiņa strādāja gan par apkopēju, gan sanitāri, gan virtuves strādnieci. Gandrīz katru dienu gāju uz slimnīcas virtuvi, kur saimniece mani paēdināja – tā varējām iztikt visu kara laiku. Tādēļ piekritu ar savu kompāniju sniegt elegantu koncertu slimnīcas publikai. Flīģelis *Bechstein* man jau bija zināms. Noteiktā dienā un stundā ieradāmie slimnīcas zālē (palielāka viesistaba). Ļaužu, kā tagad mēdz teikt, bija “ka biezs”. Biju jau rūdīts koncertants – kā nekā koncertēšana skolā, baznīcās un audzēkņu vakaros. Bet mani kolēģi, izrādās, nebija gatavi “lampu drudzim”, kas tos pārņēma, ieraugot klausītāju ieinteresētās sejas. No vijoles atskanēja žēli čikstošas skaņas, lai gan Haralds toreizējā izpratnē varēja spēlēt tīri pieklājīgi. Mans perkusionists turējās varonīgi, jo trāpīt ar rīkiem pa bundziņas virsmu varēja arī ar trīcošām rokām. Galveno sniegumu iznesu uz saviem pleciem – klausītāji bija iepriecināti, un tas bija pats galvenais.

Tuvojās 1943. gads. Sāku mācīties Jāzepa Vītola vadītajā kompozīcijas teorijas nodaļā. Prof. Pauls Šuberts mani ieteica Vitolam, un es, sagatavojis oriģinālskaņdarbu "Baigais trio", devos pie cienījamā latviešu mūzikas meistara. Skaņdarbs it kā atgādināja tango ritmus (vēl šodien saglabājušās ievērojamās kompozīcijas notis). Labi, ka Vītols redzēja cauri visām pusaudža ēverģēlibām, saprata, ka mani sēž pavisam citādāks "mūzikas velns" nekā minētā naivi pārgalvīgā mūzika. Paldies viņam! Tas arī izšķīra mana radošā mūža galveno virzienu – kompozīciju. Klavierspēlē toreiz brīžiem paslinkoju, tādēļ prof. Šuberts mani virzīja uz komponista taku. Paralēli gan mācījos abās nodaļās. Radās jauni kolēģi, jo mūzikas teoriju līdz fūgas mākslai obligāti vajadzēja mācīties arī ērgelniekiem. Pēteris Si-polnieks, Biruta Bergmane-Dreiže, arī Leons Reiters un citi, kuru vārdi pagaisuši no atmiņas, bija mani kursa biedri. Kursā biju pats jaunākais. Ādolfs Skulte bija Vītola asistents. Viņa prasmīgā vadībā pastiprināti mācījos harmonijas likumības. Domāju, ka šodienas jaunie komponisti netiek tik pamatīgi ievadīti harmonijas, it sevišķi praktiskās harmonijas zinībās. Tas bija galvenais un vienīgais mācību priekšmets pirmajā kursā šajā nodaļā. Vītols vienmēr kontrolēja manus rakstiskos darbus, modulācijas, prelūdijas, tādēļ kvalitāte bija nodrošināta. Šlāgeru spēlēšanai (toreiz tos saucām par džezu) nebija tik svarīga loma manā muzikanta dzīvē. Tā uzplauka tikai atsevišķos brīžos, kad tam bija labvēlīga situācija, piemēram, Ziemassvētku svinībās mūsu nodaļā. Toreiz vēl partneri dejoja vēders pret vēderu. Modē bija fokstrots, svings, tango, valsis u. c. Ja bija iespēja, sēdos pie klavierēm un visiem par prieku spēlēju dančus. Daudzas stundas nepārtraukti. Vītols, sēdēdams pie galda citā telpā, dzirdējis šo apgrēcību un tikai pajautājis: "Kas tur tik vareni spēlē?". "Jūsu audzēknis, cienijamo profesori!", kāds ar prieku paskaidrojās. Vecais kungs neko neteicis, arī viņš varēja nepieciešamības gadījumā brīdi paciest nevēlamu mūzikas žanru.

Vācu okupācijas laikā bieži apmeklēju Operu un, it sevišķi, Dailē teātri. Ļoti patika Eduarda Smiļģa dzirkstošais teatrālisms. No Operas izrādēm atceros "Loengrīnu" ar Mildu Brehmani-Štengeli, Johana Štrausa opereti "Čigānu barons" ar Leonidu Vīgneru pie diriģenta pulsts (apliecinājums viņa plašajam repertuāra diapazonam – no operetes līdz vēlāko gadu avangardam – Romualda Grīnblata Flautas koncertam). Arī vieglā žanra mākslinieku koncertus bija iespēja šad tad noklausīties. Piemēram, koncerts karavīriem notika Ebreju teātrī Skolas ielā. Biļetes sagādāja mūsu paziņa Ivars Ivasks, vēlākais populārais dzejnieks.

1944. gadā jau bija jūtamas kara beigas. Tuvojās Padomju Armija. Neskatoties uz nedrošo situāciju, kopā ar bijušo skolas biedru Herbertu Apsi devāmies ar velosipēdiem uz Liepāju, kur dzīvoja mans tēvs. Toreizējā šoseja bija likumaina, kalnaina, ar grants segumu. Pa pusotrām dienām, nakšņojot lauku šķūnī pie Skrundas, nokļuvām līdz galapunktam (230 km). Iebraucām Lāču ielas pagalmā un pēkšņi atradāmies kāzu viesu vidū. Nezinādams nejausi biju ieradies sava tēva kāzās ar otro sievu (no manas mātes izšķīrās 1942. gadā). Mazliet negaidīts notikums! Pēc nedēļas viesošanās mans ceļabiedrs posās uz mājām netālu no Rīgas, jo radio ziņoja draudīgas vēstis par padomju karaspēka tuvošanos Latvijas robežai. Tādēļ viņš, nemierīgu prātu juzdams, gribēja ātrāk atgriezties mājās un laimīgi arī aizbrauca līdz Rīgai. Es vēl paliku Liepājā un satiku čellistu Ernestu Bertovski. Tas mani uzaicināja piedalīties Liepājas Radio tikko nodibinātā soloansambli. Viņa brālis vijolnieks Ludvigs un māsa pianiste (vārdu neatceros) veidoja mūziķu ansambli ar Rīgas un vietējo mākslinieku spēkiem. Arī es iesaistījos šajā pasākumā un kopā ar bundzinieku un akordeonistu Voldemāru Ģibieti spēlēju radioprogrammā karavīriem. Uzstājos arī ar solonumuru *Der kleine Peter Kreuder am Flügel, Edmund Goldstein*. Tas bija mans lielākais sasniegums. No Kauņas evakuētais radio izsniedza apliecinību, kas aizsargāja no iesaukšanas ierakumu rakšanā vai citos valstiskos pasākumos. Kad atgriezies Rīgā, šis dokuments pasargāja no iesaukšanas "lufthelferos".

Pie jaunkundzēm biju augstā cieņā – kā nekā estrādes zvaigzne – stārs. Tomēr frontes situācija kļuva draudīga. Pie Tukuma

krievi jau paspēja pārraut fronti, kaut arī īslaicīgi. Ceļš uz Rīgu bija apgrūtināts. Ar velosipēdu vairs nevarēja braukt, jo ceļā uz Liepāju jau netālu no galamērķa radās kļūme riteņa gultni. Atpakaļceļam izmantoju citas pārvietošanās iespējas: līdz Aizputei – ar mazo bānīti, pārnākšņoju pie krustmātes un tālāk devos ar gadījuma kravasmašīnu, kas brauca uz Stendi. No Stendes līdz Rīgai tiku ar vilcienu un tad kājām soļoju uz Iecavas pagastu, Olaini, kur pavadīju pie drauga Herberta vasaru. Viņš jau laimīgi bija aizkļuvis līdz mājai. Par tuvu fronti liecināja artilērijas kanonādes. Mūsu mājā iekārtojās vācu vietējais štābs. Gaisā jau notika vācu un krievu lidmašīnu sadursmes, bija jūtama trauksme arī vācu karavīru noskaņojumā. No viena zaldātiņa par spēka gabalu nopirku 32 basu akordeonu. Tas man kalpoja ilgi, arī paglābjot no kritiskām situācijām. Mūzika labvēlīgi iedarbojās gan uz vāciešiem, gan vēlāk arī uz krieviem. Kad vācieši sāka atkāpties Rīgas virzienā, arī es, akordeonu pie rokas, mugursumu plecos, kājām devos uz Rīgu, atkāpjoties kopā ar vācu armiju. 20 km garo ceļu mērojām daudzas stundas, jo ik pa brīdim bija jāslēpjas ceļmalas grāvjos, glābjoties no krievu lidmašīnu uzbrukumiem. Laimīgā kārtā neviena bumba netrāpīja armijas kolonnai.

Naktī nonācu līdz Rīgas robežai. Pie Tiraines vācieši no šosejas devās uz Kurzemes pusi, es – Torņakalna virzienā, laimīgi nonākot mājās. Tur māte mani noslēpa pagrabā, aizkrauļot priekšā malku. Bija bīstami rādīties uz ielas, jo vācieši ķēra vīriešus, lai sūtītu uz Vāciju. Dzīvojām dzelzceļa malā un dabūjām izjust vācu armijas postīšanas kāri: spridzināja dzelzceļa sliedes un ar lokomotīvei piemontētu arklū izara sliežu uzbērumu un galšņus. Pēkšņi pēc dažām dienām iestājās klusums. Bailīgi apkārt skatīdamies, izlīdu no pagrabā un ieraudzīju, ka pie Kāpu (Torņakalna) ielas viadukta kāds nosmulējies kareivis, it kā gūsteknis krievu armijas formas tērpā darbojās pie tilta balsta un pēc brīža ātri pazūd. Vēl pēc kādas stundas atskanēja tāla bruņumašīnu un tanku rūkoņa. Pēkšņi pilnā rīklē ieaurojās ķerkstošs skaļrunis, raidīdams padomju dziesmas "Varen plaša...", "Katjuša", "Mana Maskava" un tamlīdzīgus iedvesmojošus skaņdarbus. Pie netālā kinoteātra "Liesma" uz Vienības gatves nokurojusies krievu aģitācijas mašīna ar skaļruņiem piebļāva tuvējo apkārtni. No Bauskas ielas puses virzījās krievu karaspēka kolona. Uz Satiksmes un Vienības gatves stūra stāvēja satiksmes regulētāja – mums mazliet neierasti – sieviete formas tērpā un virzīja armijas daļas uz Jelgavas pusi. Cilvēku bija maz, sagaidīja "atbrīvotājus" klusēdami. Bija jau dzirdēts par padomju karavīru neprognozējamo attieksmi pret civiliedzīvotājiem, tādēļ steidzos uz mājām. Pēc brīža dzīvokli ienāca krievu kareivis. Acis tūlīt izvērtēja iespēju kaut ko nozagt. Mana māte glāba situāciju, iedodot viņam benzīna šķiltavas. Vajadzēja uzspēlēt viņam "Katjušu" (mans padomju repertuārs bija ļoti niecīgs). Tas līdzēja. Zaldāts apmierinājās ar guvumu un devās citos mājas dzīvokļos. Pagaidām tikām cauri ar vieglām izbailēm. Vairāki dzīvokļi bija atbrīvojušies – to saimnieki devās Rietumu virzienā. Izmantojām iespēju un no sētas mājas pārcēlāmies uz labāku dzīvokli ielas mājā. Četrās istabās dažas dienas dzīvojām vieni. Tad ieradās kaut kādi virsnieki, un, pēc laika dodoties prom, paņēma līdz arī modinātājpulksteni. Tas esot no tanka, tādēļ rekvizējot. Labi, ka vairāk neko nezaga. Uzradās arī aizmugures apdzīvotāji: intendants ar sievu, kura apbērnējās un atveda no lielās dzimtenes savu māti – kolhoznieci, kas lāgā nezināja, kas tā par pilsētu, kurp viņa atvesta. Parasto virtuves plīti savā mūžā redzēja pirmoreiz, tādēļ, mēģinot ar plaukstu noslaucīt plīts virsmu (plīti kurējās uguns), guva nepatīkamu mācību. Ko tik tie fašisti neizdomā, lai apdraudētu krievu cilvēku! Turpmākā dzīve ar tik agresīviem kaimiņiem kļuva neciešama – mūs ar māti mēģināja izdzīt no dzīvokļa, parādot īsteno padomju cilvēka attieksmi pret latviešiem. Bijušas vairākas tiesas prāvas par it kā notikušiem uzbrukumiem mūsu atbrīvotājiem, Ulmaņa bildes rādīšanu (izgriezums no žurnāla "Atpūta") un tamlīdzīgiem apmelojumiem. Cīnījāmies vairākus gadus, līdz radās iespēja dzīvokli Torņakalna ielā samainīt ar gruzīnu ģimeni. Kā dzirdējām, tie mūsu kaimiņus pārmācīja, un krievi no dzīvokļa aizlaidās uz Sarkandaugavas pusi. 🌟